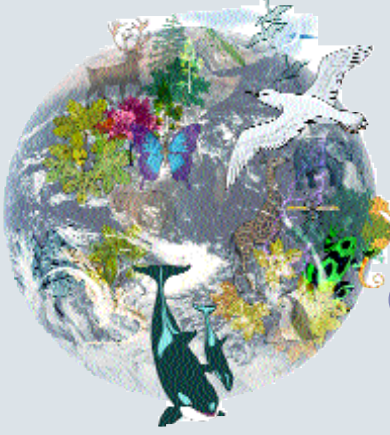

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Sivriler...

Geçenlerde, Bilkent Üniversitesi'nde iki saat süren bir şölen izledik. Sahnede tek bir kişi vardı; ama konu Shakespeare. Soneleri okuyan, oyunlardan örnekler sahneleyen, ve edebi ve sosyal açıdan analizlerini yapan, kültür hazinemiz Prof. Talat Halman olunca, olaya bir şölen demek sanırım abartı olmaz. Bu kültür ziyafetini izlerken, üstadın dilimize kazandırdığı Shakespeare'in 18 No'lu sonesinin ilk satırı dikkatimizi çekti:

"Seni bir yaz gününe benzetmek mi, ne gezer:

Çok daha güzelsin sen, çok daha cana yakın"

Bilmem dikkat ettiniz mi, bizimki veya Batı edebiyatında olsun yaz mevsiminin

hakkı çok yenir. Kış, sonbahar ve özellikle ilkbahar üzerine yazılmış belki binlerce şiir varken, yazın sözü pek edilmez. Her ne hikmetse, ilkbahar, sonbahar ve kışa övgüler yağdıran yerli ve yabancı ozanlar, ya Wallace Stevens'in yaptığı gibi bu mevsime hakaret etmiş ("Yaz şişman bir canavardır"), veya Kemalettin Kamu'nun "Anam bir yaz gecesi doğurmuş beni burada" satırında belirttiği gibi, "olsa da olur, olmasa da olur" kabilinden yazdan bahsetmişler. Talat hocanın çok haklı olarak evrensel dahi diye tanımladığı Shakespeare, bir oyununa da "Bir Yaz Gecesi Rüyası" adını vererek evrenselliğini bir daha kanıtlamış.

Benim tek tük rastladığım yaz şiirleri arasında Alman şairi Holderlin'in Yaz şiirini çok beğenirim. Maalesef Türkçesini

bulamadığım ve çeviremediğim bu şiirde şair, tarlaların nasıl güneş altında parladığını, ufak bir çayın vadi ve tepelerin arasında nasıl kayıp gittiğini çok güzel bir dille anlatır. Şaire göre yaz o kadar muhteşem bir mevsimdir ki, doğa fazla gösteriş yapmamak için kendini zapteder. Durun bir dakika! Eğer Holderlin veya Shakespeare kuzey Avrupa'da değil de Adana'da doğup büyümüş olsalardı acaba yaz'ı bu kadar överler miydi? Bu sorunun yanıtı bir hafta sonra yine Bilkent'te Adana'nın belki de en ünlü evladı üzerine verilen bir sempozyumda kendiliğinden ortaya çıktı. Sempozyum, Yaşar Kemal üzerineydi. Üstadın kendisinin de katıldığı toplantıda bildiriler sunuldu, analizler yapıldı; fakat bizim en çok dikkatimizi çeken, Olcay Poyraz hanımın, yazarın Sinek adlı öyküsünü

dramatize eden bir oyunu sahnelemesi oldu. Bir karı-koca arasında geçen bu öyküde kadın, sivrilere ısırmasından o kadar rahatsız olur ki, çareyi saman yığınının içine saklanmakta bulur. Yaşar Kemal'in nasıl bir doğa aşığı olduğunu hepimiz biliriz; ama birçoğumuz gibi, o da sivrilere bu sevginin içine katmıyor.

Evet, yazın şairler tarafından ıskalanmasının en büyük nedeni sivrisinekler olmalı; Çukurovalı kadının başına gelenler Shakespeare'nin başına gelseydi, "Bir Yaz Gecesi Rüyası" ya "Bir Yaz Gecesi Trajedisi" veya "Bir Yayla Gecesi Rüyası" olurdu. (Bu arada yaza özgü aşırı sıcakları da unutmamak gerek. Gerçi bazı yerlerde kışın aşırı soğuklar olur; ama şairler pek şikayet etmezler. Isıtma masraflarını da gözönüne alırsak, yazın üvey mevsim muamelesi görmesi, ısıdan daha çok sivrisineklerle ilgili olmalı).

Bu anlattıklarımız, uzun zamandır kafamı kurcalayan bir soruya da kendiliğinden bir yanıt getiriyor. Deniz ve akarsular üzerine yazılmış yüzlerce şiir varken, her ne hikmetse göller üzerine yazılmış şiirlere tek tük rastlarız. Takdir edeceğimiz gibi, şair veya ekolog olsun, bir insanın hatır hutur kaşınırken veya bir sinek morguna dönmüş masa örtüsüne dirsek kurarak romantik hayallere dalması oldukça zordur. "Peki ama", diyeceksiniz, "ya Ahmet Haşim'in "Göllerde bu dem bir kamış olsam" dizesi?" Ortaokul biyoloji dersinden çıkmış olsanız bile, en azılı sivrisineğin bile kamışın zırhını delegecek kadar güçlü olmadığını bilirsiniz.

Bildiğiniz gibi, sivrilere bizleri kaşıntırmakla kalmayıp, sıtmadan menenjitte kadar birçok hastalığa da neden olabilirler. Uzmanlara göre küresel ısınmanın en korkulu etkilerinden biri, artan sıcakların sivrilere sayılarını astronomik boyutlara taşması.

Sivrisineklerin daha fazla çoğalmalarını, onların suda büyüyen larvalarını yiyen balıklar bir dereceye kadar önler. Özellikle mosquito fish (sivrisinek balığı) çok usta bir sivrisinek avcısıdır. Bu zararlıları yok etmek için kullanılan pestisitler yararlı olmuyor değil; ama balıkların yardımıyla bile meydan savaşını kaybettiğimiz gün gibi ortada; üstelik zararlıları yok edelim derken, birçok faydalı böceği de öbür dünyaya gönderiyoruz. Kovucu sürmenin de faydası yok değil; ama hangimiz önlüğünü bir aydır yıkamayan bir kimyager gibi kokmak ister?

Sanırım şu anlarda kafanızda oluşan

soru "Biliminsanları aya insan gönderebiliyor da, şu zararlılara neden bir çare bulamıyor?". Bu konuda oldukça yoğun araştırmalar yapılıyor, kesin bir zafer elde edilmiş değil; ama ben gelecekte oldukça ümitliyim.

Sivrisinek ısırmasının acıtması iğnesini sokmasından değil, kanın pıhtılaşmasını önlemek için, açtığı yaraya akıttığı salyasında bulunan bakterilerden kaynaklanır. İşte, hastalığa yol açan parazitler de bu yolla diğer canlılara geçer. Geçenlerde *New Scientist* dergisinde yer alan bir habere göre ABD'nin Ohio eyaletindeki Case Western Reserve Üniversitesi'nde Jacobs-Lorena adlı bir bilimadamı anopheles türü bir sivrisineğin genlerini değiştirerek, sıtma hastalığını yapan paraziti etkisiz hale getirmeyi başarmış. Eğer bu süper sinekler yine gen teknolojisiyle diğer sineklerden daha güçlü bir hale getirebilirse, o zaman doğaya salındıklarında diğerlerini saf dışı bırakır; böylelikle de sıtmanın sonu gelmiş olur.

Bu haber aklımıza başka bir olasılık

getirdi. İngiltere'den gönderilen birkaç sandık tavşanın, kısa bir sürede bütün Avustralya kıtasını kapladığını duymuşunuzdur. Bu zararlılardan kurtulmak için her türlü yöntemi deneyen, fakat pek başarılı olamayan Avustralya hükümeti, çareyi diğer hayvanlara zarar vermeyen, fakat tavşanlara bulaşınca bu yaratıkları kısa zamanda öbür dünyaya gönderen bir paraziti devreye sokmakta buldu. Umarız bir gün sivrisinekler için de böyle bir hastalık bulunur.

Peki bu sivrilere insanlara hiç mi faydası yok? Balıklara yem olmanın dışında şimdiye dek onların faydalarını pek görmedik; ama yine *New Scientist* (4 Nisan 2002) dergisinin aracılığıyla Japonya'dan gelen bir habere göre sivrilere sayesinde yüzbinlerce insan daha az acı çekecekmiş. "Dünya tersine mi döndü?" diye kendi kendinize soruyorsanız haklısınız; ama haberler oldukça iç açıcı. (Bizi inciten, kaşıntıyan şeyin salyadaki bakteriler olduğunu tekrar hatırlatalım.) Osaka kentinde bulunan Kansai Üniversitesi'nde bilimadamları, acısız bir iğne geliştirmişler. Nasıl mı? Sivrisinekleri inceleyerek. Sivrilere hortumu testereyi andırıldığından, deriyle daha az temas ediyor; böylelikle düz iğnelere nazaran çok daha az can yakıyor. Japonların yaptıkları iğnenin boyu sadece 1 milimetre, çapıysa 0,1 milimetre. Şu, kaliteli bisiklet lastiklerinde kullanılan kevlar üzerinde yapılan denemeler çok iyi sonuçlar vermiş. Fakat insanlar için kullanılması bazı engellerin aşılmasını gerektirmiş. Acıtmayan bir iğne, özellikle sık sık kan tahlili gerektiren şeker hastalarının işine yarayacak. Gördüğünüz gibi, bütün yaratıklar gibi sivrisinekler de aldıklarının bir kısmının faturasını ödüyorlar. Akla gelen soru, hayvanların biz insanlara bakarak ürettikleri faydalı bir şey var mı acaba?